

MEALLERE TARİHİ VERİLERİ YANSITMANIN GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE

Ali KARATAŞ (*)

Özet

“Meallere Tarihi Verileri Yansıtmanın Gerekliliği Üzerine” başlığını taşıyan bu makalede Kur’an’ın çevirisinin daha iyi anlaşılabilmesi için meallerdeki parantez içi eklemelere tarihi verileri yansıtmanın anlamaya katkısı araştırılacak. Hacla ilgili bazı ayetler örnek seçilerek tarihi verileri çeviriye yansıtmayan meallerdeki muhtemel anlam eksikliklerine dikkat çekilecek ve tarihi verilerin parantez içinde verilmek suretiyle yapılan çevirilerin anlamı yansıtma başarıları olup olmadığı üzerinde durulacak.

Anahtar Kelimeler: Meal, Tarihi Veri, Bağlam, Hac

The Necessity of Reflection Historical Datas on Quran Translations

Abstract

Aim of this article whose name is “The Necessity of Reflection Historical Datas on Quran Translation” is to evaluate the effect of parenthetical additions on understanding for Quran translation easily. Some verses of the Quran which is related religious pilgrimage was selected and by this way goal is to get attention probable understanding deficiencies for translation which do not reflect historical datas to translation and focus on whether the effect of translations with paranthetical additions on reflection of understanding is successful or not.

Keywords: Translation, Historical Data, Context, Hajj

---

*) Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü (e-posta:akaratas@bartin.edu.tr)

Giriş

Kur'ân, indiği dönemden itibaren kendisine bağlananlar için hidayet rehberidir ve ilahi kelimelerinde şüphe olmayan bir kitaptır. İlk muhataplarının kendi dilinde inmesi hasebi ile -çok az örnek müstesna-anlaşılmasında bir sorun olmamıştır. Ancak nüzul dönemi ile aradaki mesafe açılmaya başladıkça zaman ve muhatap problemleri anlamı yakalamada önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmıştır. Bu sebeple Müslümanlar kendisine gelen bu ilahi hitabı anlamak için büyük gayretler göstermişler ve bu amaçla âlimler tarafından birçok tefsir yazılarak Kur'ân'ın anlamı keşfedilmeye çalışılmıştır. Ancak tarihin bir döneminden itibaren Kur'ân'ın başka dillere tercüme edilmesi ve meal olgusu karşımıza çıkmış; hatta anlam için bunları kendisine yeterli gören düşünce, tarihinin sayfalarında *mealciler* olarak yerini almıştır.

Ülkemizde de Müslümanlar Kur'ân'ı anlamak için çevirilere büyük rağbet göstermiş, bu ihtiyaçtan dolayı ilim erbabınca birçok meal yazılmıştır. Bunlardan bazıları başarılı bulunmuş, bazıları ise çeşitli eksiklikleri sebebiyle büyük eleştirilere maruz kalmıştır. Tabii ki araştırmalarda dile getirilen eksiklikleri dikkate alarak başka mealler de yazılmıştır. Ancak buna rağmen birçoğu öncekilerin tekrarı olmaktan kendisini kurtaramamıştır. Ayrıca Kur'ân'ın anlamını muhatabına yansıtmayı amaç edinen mealler okuyucuda, okuma esnasında anlaşılmasından dolayı yeni sorular doğurmuştur. Bu sebeple birçok çalışma ve sempozyumda (Bkz. Kur'ân Melalleri Sempozyumu, 2007: I-II) ideal bir çeviri ve meal için gerekli şartlar ve öneriler ilgililerin dikkatine sunulmuştur.

Biz bu çalışmamızda yeterince dikkate alınmadığını düşündüğümüz tarihi bilgilerin meallere yansıtılmamasının eksikliği üzerinde durmaya çalışacağız. Öncelikle meal olgusuna kısaca temas edeceğiz. Daha sonra Kur'ân'ı anlamada çok önemli olan sebebi nüzul ve metin ötesi tarihsel bağlam hakkında özet bilgiler vereceğiz. Makalemizde ortaya koymak istediğimiz tezimizi somutlaştırmak için hacla ilgili bazı ayetleri örnek vereceğiz. Meallerde tarihi bilgilerin aktarılmamasından dolayı okuyucuda oluşturabilecek muhtemel soruları tespit etmeye çalışacağız. Daha sonra çok az mealde gördüğümüz tarihi verilerin meale yansıtılması hassasiyeti ile anlamın nasıl berraklaştığını göstermeye gayret edeceğiz.

I. Kur'ân'ın Tercümesi

Tercüme genel olarak harfî (lafzî) ve tefsirî (mânevî) tercüme şeklinde ikiye ayrılmıştır. Harfî tercüme nazım, tertip ve hatta kelimelerin birbirine uygun olması şartıyla bir dilin lafızlarını başka bir dildeki benzer lafızlarla ifade etmektir. Tefsirî tercüme ise kelimelerin tertip, nazım, sayı vb. şekli özelliklerine bağlı kalmadan bir sözün anlamını başka bir dille açıklamaktır. Tefsirî tercümede tercümenin nazım ve tertip açısından birebir uyuma dikkat edilmesi zorunlu değildir. Bundaki amaç metindeki mana ve gayelerin güzel bir şekilde ifade edilmesidir (Zehebî, 2000:I/19-22; Cerrahoğlu, 1988:I/29).

Kur'ân'ın başka dillere tercümesi hususu tartışmalara konu edilmiştir. Bazı âlimler tercüme gerekliliği görünürken bazıları da Kur'an'ın başka dillere çevrilmesiyle lafız halinde mu'ciz olma özelliğinin ortadan kalkacağını ileri sürmüşlerdir. Her iki yaklaşım da

görüşlerini ispatlamak için Kur'ân'dan ve sünnetten delil göstermişlerdir. Ancak pratikte tercüme yapılmış ve eskiden beri Kur'ân'ın değişik dillere çevirisi yapılmıştır (Aydar, 2010:95–128). Buna göre Kur'ân'ın çevirisinin yapılabileceğine cevaz verenler de harfi tercüme yapılmamış ve bunda ittifak etmişlerdir (Cerrahoğlu, 1988:I/29).

Türkiye'de Kur'ân tercümesi yerine daha çok *meâl* lafzı tercih edilmektedir. *Arapça* e-v-l kökünden bir kelime olan *meâl* meydana gelen *netice*, *mana* ve *sonuç* anlamlarına gelmektedir. Yine eksiltmek anlamı da vardır. Meal, basitçe Kur'ân'ın *Arapça* dışında başka bir dile *tercüme* edilerek açıklanmış hali şeklinde tanımlanabilir. Çevirmenler, *ayetlerin* birebir tercümelerinde oluşan anlam kaybı ve eksikliklerinden dolayı Kur'ân tercümesi yerine *Kur'ân mealî* ifadesini öne çıkarmaktadırlar. Bu tercih ise Elmalılı'nın temellendirmesine dayanmaktadır (Bkz. Hamdi Yazır, 1993:I/29). Mealde ayetlerin Türkçeye aktarılmasında noksanlıkları gidermek için parantez içi eklemelere başvurulmaktadır. Bu eklemeler kişisel değerlendirmeler ve tercihlere dayandığı için sonuç itibarıyla her mealin bir tür yorum olduğu araştırmalarda dile getirilmektedir. Yorumlar ise eksiklik taşıyacağı için meal, metindeki anlamın kusurlu ve eksik aktarımını ortaya koyacaktır (Öztürk, 2011:X). Şüphesiz ki hiçbir metin başka bir dile eksiksiz bir şekilde aktarılmaz. Çeviriye konu olacak metin Allah'ın kelamı ise söz konusu nokta kendisini gün gibi aşikâr edecek ve eksiklikler daha da artacaktır (Bkz. Karagöz, 2007:273). Bu yüzden Kur'ân'ı başka bir dile aktarmanın çeviri yerine meal düzeyinde olması gerektiği üzerinde önemle durulmaktadır.

Meallerde anlamı aktarmada anlam kaybını önlemek için parantez içine yazılan ilaveler okuyucunun zihnini anlamı yakalamada berraklaştırmakla birlikte bazen de beraberinde anlam açısından eksiklikler ve karışıklıklar oluşturmaktadır. Bu durum özellikle tarihsel veriler ile anlaşılabilir ayetlerde kendini göstermektedir. Bu yüzden bu tür ayetleri çevirirken tarihi bilgilerin ve bağlamın mealdeki parantezlere yansıtılması gerekmektedir. Mealde parantez olup olmayacağı her ne kadar tartışılmış olsa bile genel temayül mealde parantez içi eklemelerin olması yönünde gerçekleşmiştir.

II. Tarihi Veriler

Kur'ân, Allah'ın belirli bir zaman diliminde, yine belirli bir topluma indirdiği kelamıdır. Bunun için Kur'ân'ı anlamının belki de en temel koşullarından biri metin dışı bağlamı yani tarihsel verileri ve araçları bilmektir. Bu gerçekten yola çıkarak, düşünce geleceğimizde tarihsel araçların bilgisine sahip olmadan Kur'ân'ı tefsir etmeye kalkışmak tenkit edilmiştir. Burada tarihsel araçlar ile *Esbâb-ı Nüzul*'ü kastetmekteyiz (Karataş, 2010:130). *Esbâb-ı Nüzul*'den anlaşılan ise Peygamberimize sorulmuş bir soru üzerine veya ayetin iniş ortamında meydana gelen bir olaya cevap vermek veya bir durumun hükümünü açıklamaya vesile teşkil eden ve vahyin indiği ortamı anlatan/resmeden hadisedir. Vahyin indiği ortam; vahyin muhataplarını psikolojik, zihni, ahlakî, dîni, iktisadî, siyasî, sosyal vb. durumların bilgisini verir (Serinsu, 1998:68.; Albayrak, 1998:125).

Kur'ân, indiği dönemde muhataplarına bir şeyler söylerken sadece o dönemle sınırlı, öncesinden kopuk bir hitap olarak muhatapına yönelmez. Geçmiş topluluklardan ve

peygamberlerden bahseder. Ancak bu anlatımında çoğu zaman ayrıntıya dalmaz. Müfessirler bu sebeple topladıkları bilgileri dikkate alarak ayetleri açıklar. Böylece bu bilgiler anlamı netleştirmede işe yarar. Yine Kur’ân nüzul dönemi mekân, muhatap unsurunu da metne yansıtır. Örneğin Safa ve Merve’den bahseder. Kureyş kabilesinin kış yolculuğuna değinir. Arapların örfi uygulamalarını hüküm koyarken dikkate alır. İşte müfessirler bu durumda anlamı keşfetmeye çalışırken tarihi verilere ihtiyaç duyarlar. Ayetleri bu verilerden yararlanarak açıklarlar. Ancak mealler yazılırken Kur’ân ilim erbabının karşısında çeviriye konu olan bir metindir ve daha çok metnin dil açısından doğru bir şekilde başka dile çevrilmesine dikkat edilir. Böylece tefsirde anlamı keşfetmeye konu olan birçok unsur mealde devreden çıkmaktadır.

İlk dönem usul kaynaklarında tefsir için gerekli olan ilimler sıralanırken dile yönelik ilimler ve ayetlerin nüzul sebebini bilmek zikredilmektedir (Bkz. Kafiyeci, 1974:53, 64–65). Bu nokta bizim konuyu temellendirmemiz açısından son derecede önemlidir. Çünkü mealde dilsel bir metin olarak Kur’ân’ın çevirisi söz konusu olduğu için çeviride gerekli olan tarihi veriler metinde zikredilmemektedir. Bunun sonucunda ayetin ilk muhataba söylediği mesajın mealde kaybolma ihtimali yüksektir. Tabii ki kanaatimize göre bütün ayetler için gerekli olmayabilir. Çünkü usul âlimlerimiz her ayet için bir sebebin mutlaka olması gerekmediğine kanaat getirmişlerdir. Bununla birlikte Kur’ân’ı anlamada tarihsel bağlamı bilmenin gerekliliği ifade edilmiştir. Bu sebeple tefsir için bağlamı bilmek ne kadar gerekli ve önemli ise meal için de bir o kadar önemli ve gereklidir (Krş. Tokpınar, 2007:141, 155). Zehebî, tefsirî tercümenin şartlarını sıralarken belirttiğimiz noktalara temas sadedinde tercüme şartlarında tefsir için gerekli olan noktaların çeviri için de gerekli olduğunu vurgulamıştır (Zehebî, 2000:I/23).

Mesela “*Ey Âdemoğulları, her mescit yanında ziynetlerinizi takınun*” şeklindeki bir çeviriyi okuduğumuzda zihnimizde beliren anlam ile ilk muhatapların zihnindeki anlam kanaatimize göre aynı değildir. Çünkü çeviriyi okuduğumuzda camilerin yanında ziynet yani çeşitli süs öğelerini yanımıza almamız gerektiği yönünde ilahi bir emirden bahsedildiğini düşünebiliriz. Ancak tefsir kaynakları incelendiğinde ayetin tarihsel bağlamının başka bir noktaya dikkatleri çektiği görülecektir. Tabii ki bir meal için tefsir fonksiyonunu icra etmesi beklenemez. Ancak en azından bu tür soruları bertaraf edecek düzeyde olması gerektiği bize önemlidir. Şimdi buraya kadar ortaya koyduğumuz düşüncelerimizi örneklerle somutlaştırmak istiyoruz.

III. Örnekler

1 وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ. 1 ayetinin çevirisi birçok mealde “*Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın.*” (Bakara 2/196) şeklindedir. Buradaki *tamamlayın* ifadesi eksik olan bir şeyin tamama erdirilmesi anlamını içermektedir. Meal okuyucusunun daha önce başlamış; ama yarım kalmış bir ibadetin Allah tarafından tamamlanmasının istendiği yönünde bir çıkarımda bulunma ihtimali vardır. Tabii ki bütün mealler bu şekilde değildir. A. Fikri Yavuz, ayeti “*Haccı da umreyi de Allah için farz ve sünnetleriyle tam yapın*” şeklinde çevirmiştir. Ayetin neden *Hac yapın* değil de *tamamlayın* şeklinde gelmesinin cevabını Taberî ve Kurtubî’nin tefsirlerinden araştırdığımızda tarihi bilgi olarak karşımıza şunlar çıkmaktadır:

a. Araplar evden çıkarken hacc ve umre ile birlikte başka ticâret veya ihtiyâçlar için yola çıkarlardı. Dolayısıyla bunlardan uzaklaşarak hacc ve umreden başka bir şeyi kastetmeden ihrama girmek istenmiştir. Nitekim *Allah için* buyruğu da bunu pekiştirmektedir.

b. İslam öncesi dönemde Araplar hacc ve umreyle ilgili bazı ibadetleri değiştirmişler ve vakfe gibi bazı rükünleri eksiltmişlerdir. İşte ayet bunu ortadan kaldırmak için *tamamlayın* şeklinde gelmiştir.

c. Araplar, İslam'dan önce hac yaparken telbiyeye putlarını da karıştırarak Allah'a şirk koşarlardı. İşte hacc ve umrenin tamamlanması istenirken şirk unsurlarından uzak bir şekilde yapılması istenmektedir (Taberî, 2001:III/331; Kurtubî, 2006: III/263–264). Aktardığımız bu bilgilere göre *tamamlayın* ifadesi ile hac ve umre niyetine başka şeyler karıştırılmaması ve Allah'ın rızasına uygun bir şekilde eksiltmeden doğru dürüst bir ibadet olarak yapılması istenmektedir. Buna göre *tamamlayın* ifadesinin “*Allah için yapın (ifa edin), tam manasıyla Allah rızasına uygun bir ibadet olarak yapın*” şeklindeki çevirileri daha uygun gözükmektedir. Nitekim Taberî'nin nakline göre bazıları bu ifadeyi *hacçı bütün menasik ve sünnetler ile Umreyi de tayin edilen şekli ve sünnetleriyle eda edin* şeklinde anlamıştır (Taberî, 2001:III/327).

2. “*Safâ ile Merve Allâh'ın nişanlarındandır. Kim Ev'i hacceder, ya da umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur.*” (Bakara 2/158) ayetinde Safa ve Merve hem Allah'ın nişanesi olarak ifade edilmekte hem de tavaf edilmesinde bir beis görülmediği belirtilmektedir. Buna göre Allah nişane olarak gördüğü iki yerin tavaf yapılmasında sevap olduğunu ifade etmesi gerekirken neden günah olmadığını bildirmiştir? (Krş. Öztürk, 2011:XVII) Mevcut meallerde bu sorunun cevabı yer almamaktadır. Bu suali gidermek için tefsirlerdeki tarihi verilere müracaat ettiğimizde cevap ile karşılaşmaktayız.

Taberî'nin bu ayetin sebebiyle ilgili aktardığı bilgiye göre Cahiliye döneminde Safa ve Merve'de birer put bulunmaktaydı. Safa'dakinin ismi *İs'af* Merve'dekininki ismi de *Naile* idi. Müşrikler bu putları ziyaret ederlerdi. İslamiyet hâkim olunca putlar kırılmış ve o mübarek yerler bunlardan temizlenmiştir. Fakat daha önce putların bulunmasından dolayı bazı Müslümanlar burada sa'y yapmanın mahzurlu olup olmayacağı hususunda tereddüt geçirmişler ve bunun üzerine bu ayet inmiş ve bu iki tepe arasında sa'y yapmanın günah olmayacağını beyan etmiştir (Taberî, 2001:II/713–716). Bu bilgilerin ışığında ayet çevrildiğinde Öztürk'ün mealinde olduğu gibi zihin berrak hale gelmektedir. Çeviri şu şekilde yapılmıştır: “[*Ey Mü'minler*] *Safa ve Merve [adlı iki tepe her ne kadar İslam öncesi dönemde İsaf ve Naile adlı putların bulunduğu mekânlar olsa da sonuçta] Allah'ın değer atfettiği birer nişane, birer semboldür. Bu yüzden, hac ve umre yapan kişinin bu iki tepe arasında [ibadet maksadıyla] hızlıca gidip gelmesinde sakınca yoktur...*” (Öztürk, 2011:35) Yine ayetteki *فَلَا جُنَاحَ* ifadesi Seâlebî(ö.875)'ye göre isteyene tavafın mubah olduğunu göstermek için değildir. Ona göre buradaki ifade Arapların iki tepe arasında gidip gelme ibadetinin günah olduğu yönündeki düşüncesini ortadan kaldırmak içindir (Seâlebî, 1997: I/342). Bu bilgiyi de katarak ayetin bu kısmını “...*Bu yüzden, hac ve*

umre yapan kişinin bu iki tepe arasında [ibadet maksadıyla], [eskiden Arapların günah kabul etmesine rağmen] hızlıca gidip gelmesinde bir sakınca yoktur.” şeklinde Türkçeye aktarabiliriz.

Ayrıca mevcut mealleri okuyan birisi Safa ve Merve arasında sa’y ibadetinin yapıldığını bilmesinden dolayı burada neden tavaftan bahsedildiğini sorabilecektir. Bu sebeple *فَمَنْ حَجَّ* ifadesini *tavaf etmesinde* şeklinde değil de Esed’in ve Öztürk’ün benzer şekilde yaptığı gibi “*hızlıca gidip gelmesinde*” (Bkz. Esed, 1999:I/43; Öztürk, 2011:35) şeklinde aktarmak daha güzel olacaktır.

3. Bakara suresinin 197. ayetindeki *وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى* ibaresi bazı meallerde birbirine yakın ifadelerle “*Azıklanın ve bilin ki azığın en hayırlısı kötülüklerden korunmadır*” şeklindedir. Bize göre bu tarz bir aktarım yeterli gözükmemektedir. Çünkü azık ile neyin anlaşılacağı herkesçe malumdur. İbarenin başı ve sonu net bir fikir oluşturmaktadır. Allah’ın *azıklanın* emrinin sebebi çeviride geçmemektedir. Tefsirlerde aktarılan bilgilere göre Kâbe’ye hacca gelenler azıksız gelirler ve “*Biz nasıl olur da Allah’ın evini ziyaret ederiz de o da bizi yiyeceksiz bırakır?*” derler ve insanların sırtına yük olurlardı. Böyle davranmak onlara yasaklandı ve azık edinmeleri emredildi (Kurtubî, 2006: III/328; İbn Kesir, 2000:II/237). Yine benzer bir şekilde bir kısım insanlar da ihrama girmeden önce yanlarında bulunan azıkları ihrama girince atarlar ve kendilerine yeniden azık edinmeye çalışırlardı. İşte bu ayeti kerime nazil oldu ve hacıların yanlarına azık almalarını emretti (Taberî, 2001:III/494). Bu bilgileri dikkate alarak buradaki ifadeyi “[*Ey Mü’minler*] *hacca gelirken [bir takım insanların azıksız gelerek başka insanlara yük oldukları gibi siz de yük olmamak için] azığınızı yanınızda getiriniz.*” şeklinde aktarmanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

4. Bakara suresinin 199. ayeti yaklaşık ifadelerle “*Sonra, insanların sel gibi aktığı yerden siz de akın edin ve Allah’tan af dileyin! Çünkü Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.*” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Müfessirler bu ayette zikredilen *akın edip dönme* emrinin kimlere verildiği ve bu emre muhatap olanların, kendilerine uymaları istenen insanlardan kimlerin kastedildiği hususunda farklı görüşler zikretmişlerdir. Taberî’nin nakline göre burada diğer insanlar gibi akıp gitmeleri emredilenler Kureyşliler’dir. Diğer insanlar ise Kureyşliler’in dışındaki insanlardır. Zira Kureyşliler Mekke’de yaşamaları hasebiyle kendilerinin Beytullah’ın sakinleri olduklarını, bu nedenle diğer insanlardan daha üstün olduklarını düşünüyorlar ve bunu belirtmek için hacc yaparken Harem bölgesinin dışına çıkmıyorlar, Arafat’a varıp orada vakfeye yapmıyorlardı. Allah onları uyararak kendilerinin de diğer insanlar gibi hacın gereklerini yerine getirmelerini emretti.

Yine Taberî’nin Hz. Aişe(rh.)’den naklettiği “*Kureyşliler ve onların dinine tabi olanlar Hac sırasında Arafat’a çıkmayıp Müzdelife’de kalıyorlar ve kendilerine Muhafazakârlar manasına gelen Ahmes ismini veriyorlardı. Hâlbuki diğer Araplar Arafat’a gidip orada vakfe yapıyorlardı. İslam gelince Allah, Peygamberine, Arafat’a gitmesini, orada vakfe yapmasını sonra da oradan akıp gelmesini emretti. İşte bu ayet bu hususa işaret ediyor.*” (Bkz. Taberî, 2001:III/524–530) şeklindeki haber ayetteki *siz de akın edin* ibaresinin anlamını netleştirmekte ve meallerdeki sıkça problem olarak karşımıza çıka-

bilecek muhatabın kimin olduğunu açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu bilginin parantez içine uygun bir şekilde aktarılması gereklidir. Böyle olmadığında ayette Allah genel olarak insanların akın etmesine yönelik bir hitabı dile getirdiği halde neden ayrıca birilerine *siz de akın edin* şeklinde bir emir buyurmasının cevabı kapalı kalacaktır. Bu sebeple meal bu istifhamı gidermelidir. Tarayabildiğimiz mealler içerisinde Öztürk bu şekilde bir çeviri yapmış; ayrıca çevirisi için gerekli bilgiyi dipnotta nakletmiştir. Çevirisi şu şekildedir: “[*Ey Kureyşliler! Kendinizi ayrıcalıklı göyerek hacda başınıza buyruk hareket etmeyin.*] *Siz de diğer insanlarla birlikte [Arafat’tan] dalgalar halinde inin ve Allah’tan günahlarınızın affını dileyin. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.*” (Öztürk, 2011: 46)

Son olarak da A’râf suresinin 31. ayetini örnek vermek istiyoruz. “[*Ey Âdem’in evlatları! Her namaz vaktinde mescide giderken, süsünüz olan elbisenizi giyinin. Yiyin, için fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri asla sevmez*” Bu tarz bir çeviriyi okuduğumuzda zaten giyinik olarak camiye giden bir Müslüman için neden elbise giyme emrinin verildiğini düşünmekteyiz. “[*Ey Âdemoğulları! Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin*” şeklindeki bir çeviri ise yine problemlili gözükmektedir. “[*Ey Âdemoğulları, her mescit yanında ziynetlerinizi takın*” tarzındaki bir aktarımın ise ciddi problemleri ortaya çıkmaktadır. Birincisine göre ziynet kelimesi Türkçede ilk anda altın vb. bir takıyı akla getirmektedir. Buna göre okuyucu neden camiye giderken ziynet takması gerektiğine düşünecektir. İkincisi ayette bizzat caminin içine girme olayı ifade edilmekle birlikte bu çeviri *caminin yanında* şeklinde olduğu için okuyucu hele hele caminin yanında ziynet takmanın gereğine hiçbir anlam veremeyecektir. Durum böyle olunca ayetin başka bir konudan bahsettiği düşünülmelidir. Fakat ayetler tarihi verileri dikkate almadan harfi harfine çevrildiği için beraberinde ifade edilen soruları akla getirecektir.

Ayetle ilgili İbn Kesir ve Taberî’nin aktardığı haberlere göre Cahiliyedeki Arap kabileleri Kâbe’yi çıplak tavaf ederlerdi. Erkekler gündüz, kadınlar ise geceleri tavaflarını bu şekilde yaparlardı. İşte ayet onların bu uygulamalarının yanlışlığını bildirmek üzere indirildi (Taberî, 2001:X/154; İbn Kesir, 2000:VI/285). Yine İbn Kesir’in Süddî’den nakline göre Beytullah’ı çıplak olarak tavaf edenler, iç yağın kendilerine haram kılar ve hac mevsiminde bunu yemezlerdi. Yüce Allah *iyiniz, içiniz*; yani *haram kılmada ileri gitmeyiniz*, buyurarak onların bu aşırılıklarını kaldırmak istemiştir (İbn Kesir, 2000:VI/285).

Bu iki haber aslında ayetin bağlamını yansıtmada net bir tasvir sunmaktadır. Tabi ki akla şu soru gelebilir: Ayetin anlamını bağlama göre vermek anlamı o döneme hapsedme sonucunu doğurur mu? Buna şöyle cevap verilebilir: Sebep her ne kadar özel olsa da bizim genel bir hüküm çıkarmamıza engel olmamaktadır. Ancak şu iyi bilinmelidir ki Kur’ân’ın indiği ilk muhataba yönelik mesajın ne olduğunu keşfetmek anlamı doğru yakalamanın anahtarı olacaktır (Bkz. Atmaca, 2011: 54–63, 151–154). Bu bilgilerden sonra ayetin çevirisi için Öztürk’ün mealini de dikkate alarak şöyle bir meal önerisinde bulunabiliriz: “[*Ey Âdemoğulları, Kâbe’yi her tavaf edeceğiniz zaman [İslam’dan önceki Cahiliye Araplarının yaptığı gibi çıplak vaziyette tavaf etmek yerine] elbiselerinizi giyinerek edep yerlerinizi örtünüz. Ayrıca [hac esnasında bazı yiyeceklerden uzak durma âdetinizi terk ederek] yiyin ve için. Size helal olan yiyecekleri kendi kendinize yasaklamak*”

suretiyle haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez.” (Bkz. Öztürk, 2009:154 ve 2011:210) Ayetin bu aktarımı ilk andaki muhtemel anlamını bu şekilde ortaya koyabilir. Çantay’ın Beydâvî’den yaptığı “*Ayetin nüzul sebebi Cahiliye Araplarının yanlış tavırlarını ortaya koysa da her Müslüman’ın, namazını en güzel ve temiz bir hey’et ve kıyafet içinde kılması da sünneti seniyye icabıdır.*” (Çantay, 1984: I-III/219) şeklindeki nakli ise ayetin günümüzde bizim için almamız gereken mesajı ifade etmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Kur’ân geldiği toplumun sosyo-kültürel unsurlarını dikkate almış ve toplumun gereklerinden bağımsız bir hitap olmamıştır. Bu sebeple Kur’ân’ı anlamak için metin dışı siyak olarak ifade edilen metnin tarihsel bağlamı bilinmelidir ki Kur’ân’ın çağları aşan mesajı sonraki dönemlere aktarılabilirsin.

Bir ayetin tamamı veya ayetteki bir ifade ilk muhataplarına bir şeyler söylemiş ve onlar da anladıklarını hayata geçirmişlerdir. Dolayısıyla metnin anlamı ilk muhatabın anladığı ve anladığının uygulamaya geçirilmiş hali olmaktadır. Onun için bundan bağımsız hareket etmek metnin söylemediği bir şeyi metne söyletmek olacaktır. Bu duruma düşmemek için metnin olduğu bağlamı araştırmak gerekmektedir.

Verdiğimiz örneklerden ortaya çıkmaktadır ki Kur’ân’ı anlamada nüzul dönemi tarih araştırmalarına son derece ihtiyaç vardır. Tabii ki tefsirlerde bu araştırmaların izlerini bulmak mümkündür. Ancak çeviri üzerinden Kur’ân’ın anlamı hakkında bilgi sahibi olmak isteyen için ayetin metin ötesi tarihsel bağlamının bilinmesi lazımdır. Bu sebeple meal yazılırken ayetin tefsiri yapılmalı ve tarihi arka planı dikkate alınarak gerekli bilgiler parantez içi eklemelere konmalıdır. Böylece mealde metnin muhtemel söylemek istediğini keşfedebiliriz. Aksi halde yaptığımız çeviri yeni bir metin üretmek olacaktır.

Kaynakça

- Atmaca, G. (2011). Hz. Ömer’in Kur’an Anlayışı ve Tefsir İlimine Katkıları (Doktora Tezi). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Cündioğlu, D. (1999). Kur’an Çevirilerinin Dünyası. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çantay, H.B. (1984). Kur’ân’ı Hakîm ve Meâli Kerîm. İstanbul: İslam Aylık Mecmua Hediyesi.
- et-Taberî, İ. C. (2001). Câmiu’l-Beyân an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân. Tahk. Abdullah bin Abdu’l-Muhsin et-Türkiyyü. Kahire.
- İbn Kesir, İ.b.Ö.(2000). Tefsîrû’l-Kur’ân’il-Azîm. Tahk. Mustafa es-Seyyid Muhammed. Kahire.
- el-Kafiyeci, M. b. S. (1974). Kitâbu’t-Teysîr fî Kavâidi İlmi’t-Tefsîr. Neşr. İsmail Cerrahoğlu. Ankara: AÜİF Yayınları.
- Komasyon, (2007). Kur’an Mealleri Sempozyumu. Ankara: DİB Yayınları.
- el-Kurtubî E. B. (2009). el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân. Beyrut

- Öztürk, M. (2009). Kur'ân'ı Kerim Meali, İstanbul: Otto Yayınları.
- (2011). Kur'ân'ı Kerim Meali-Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri. İstanbul: Düşün Yayınları.
- es-Seâlibî, E. Z. (1997). Cevâhiru'l-Hisân fî Tefsîri'l-Kur'ân. tahk. Âdil Abdu'l-Mevcûd. Beyrut.
- Albayrak, H. (1998). Tefsir Usulü. İstanbul: Şûle Yayınları.
- Serinsu, A. N. (1994). Kur'ân'ın Anlaşılmasında Esbâb-ı Nüzul'ün Rolü. İstanbul: Şule Yayınları.
- ez-Zehebî M. H. (2000). et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn. Kahire: Mektebetü Vehbe.
- Cerrahoğlu, İ. (1988). Tefsir Tarihi. Ankara: DİB Yayınları.
- Hamdi Yazır, E. M. (1993). Hak Dîni Kur'ân Dili. sad. Ali Bulaç vd., İstanbul: Çelik-Şura.w
- Esed, M. (1999). Kur'ân Mesajı-Meal Tefsir. İstanbul: İşaret Yayınları (Yeni Şafak Gazetesi hediyesi).